

VINOHRADNÍCTVO MALÝCH KARPÁT

Peter Spišiak, Zuzana Valúšková

*Katedra humánnej geografie a demogeografie, Univerzita Komenského v Bratislave,
Prírodovedecká fakulta, Mlynská dolina, 842 15 Bratislava 4*

Abstract: The aim of this paper is to analyse one of the specific phenom in the agriultural of Slovakia – viniculture in region Malé Karpaty. There are some historical phases of development of viniculture and structure and prognoses of development of viniculture in selected enterprises.

Key words: viniculture, Malé Karpaty, viniculture enterprises

1. ÚVOD

Vinohradníctvo je jedno z odvetví poľnohospodárstva na Slovensku, ktoré v súčasnosti prežíva hlbokú depresiu a úpadok. V regiónoch, kde sa pestuje vinič na plochách nevhodných pre iné plodiny, má vinohradníctvo mnohoraký význam ekonomický, kultúrny, sociálny, environmentálny. Vzhľadom na súčasný stav vinohradníctva je potrebné venovať pozornosť obnove vinohradov a udržať tradície vinohradníctva v oblastiach, ktoré majú pre tento druh hospodárenia v krajine prirodzené fyzicko-geografická a humánno-geografické predpoklady.

V súčasnosti sa do vinohradníckej a vinárskej oblasti dostáva nová koncepcia kvalitatívnej prestavby a rekonštrukcie tohto odvetvia, vypracovanej na základe výsledkov výskumu v zmysle Zákona o vinohradníctve a vinárstve Zb. zákon SR č.332/1996 zákona Národnej rady SR o vinohradníctve a vinárstve a o zmene zákona č.61/1994 Zb. o rozvoji rastlinnej výroby v znení zákona č. 132/1989 Zb. Z vhodných oblastí perspektívnych pre ďalší rozvoj vinohradníctva a vinárstva je oblasť Malých Karpát, ktorá je spracovaná v nasledujúcom príspevku.

2. DYNAMIKA ZMIEN VINOHRADNÍCTVA V MALOKARPATSKEJ OBLASTI

Vznik vinohradníctva na Slovensku nie je dostatočne známy, ale je známe že za panovanie rímskeho cisára Aurélia Próba sa zakladali vinohrady na svahoch Malých Karpát, najmä v okolí Bratislavy. Od tejto doby sa vo vinohradníctve striedali obdobia rozvoja, stagnácie a úpadku, ktoré možno rozdeliť do niekoľkých etáp.

Prvá etapa je charakterizovaná práve zavedením a rozširovaním pestovania viniča v stredoveku. Stredovek, najmä zo začiatku neprial tomuto rozvoju, až rozširovanie kresťanstva, ktoré pre svoje obrady potrebovalo víno, umožnilo nový rozkvet. Na Slovensku nastáva veľký rozkvet vinohradníctva už v 3. stor. n. l. za panovania cisára Próba, ktorý položil základy Karpatskej vinohradníckej oblasti. Pri zakladaní vinohradov boli najskôr vysádzané svahy Malých Karpát a Zemplínskych vrchov. Neskoršie pôsobením kolonizácie a zakladaním kláštorov rozšírilo sa vinohradníctvo skoro po celom Slovensku, hlavne však v údolí dolných tokov riek Váh, Nitra a Bodrog (MOCKO, 1967).

Vývoj vinohradníctva v malokarpatskej oblasti je typickým príkladom vývoja meštíackeho vinohradníctva. V priebehu svojho historického vývoja sa malokarpatská oblasť sformovala do mestských vinohradníckych oblastí, pretože väčšina viníc vlastnili mešťania z Bratislavy, Trnavy, Svätého Jura, Pezinka, Modry. V celej oblasti predstavovalo vinohradníctvo jediný zdroj príjmov obyvateľstva. Závislosť vinohradníkov od odbytu vína ho priradovála k remeselníkom, ktorí žili len z toho, čo vedeli dorobiť a predať.

V rozvoji vinohradníctva dominovalo vždy mestské vinohradníctvo, ako nositeľ inovácie v obrábaní vinohradov. V 12. stor. je už známe pestovanie viniča na svahoch Malých Karpát. V 13. stor. je rozvoj vinohradníctva zabrzdený tatárskymi vpádmi. Z historických záznamov, ktoré sú známe, sa datuje slobodný list uhorského kráľa Ondreja III. z r. 1291, ktorým oslobodzuje občanov mesta Bratislavy od platenia všetkých daní a dávok z vína a vinohradov. Vinohradníctvo sa rýchlo rozširuje po JV svahoch Malých Karpát. V 14. stor. má už napr. mesto Modra vo svojej pečati znak viniča. R. 1361 vydáva Ľudovít I. na žiadosť občanov Modry „Výsadnú listinu“, ktorá je právnym dokladom pre ďalší rozvoj vinohradníctva (BAĎURÍK, 1984)

V rozvoji malokarpatského vinohradníctva sa nepodieľalo len mešťania zo slobodných kráľovských miest, ale aj obyvatelia okolitých sídiel, ktoré mali určité privilégiá mestského charakteru. Už v stredoveku sa v danej oblasti vytvorila hustá sieť privilegovaných sídiel, ktorých obyvatelia mali zaručené majetkové záruky a spojenie s trhom, bez čoho je aj v súčasnosti rozvoj vinohradníctva vo väčšom rozsahu nemysliteľné. Takýmito sídlami boli napr. Rača, Grinava, Limbach, Šenkvice, Častá, Dolňany, Štefanová, Dolné a Horné Orešany. Najviac však z vinohradníctva profitovali malé mestečky Modra a Pezinok (IVANIČKA, 1971).

Proces upevňovania feudálnej moci v 16. stor., najmä vplyvom rastu feudálnych dávok a štátnej dane, prispel k tomu, že vinohradníctvo v tomto období stagnovalo,

avšak na pomerne vysokej technologickej úrovni. Na začiatku 17. stor. svojim pustošením hlboko zasiahlo vinohradníctvo tridsaťročná vojna (1618 – 1648). Až v 18. stor. za panovania Márie Terézie a Jozefa II. po oslobodení vtedajšej rakúsko-uhorskej monarchie od tureckého panstva zaznamenávame prudký rozvoj vinohradníctva a to do takej miery, že sa víno vyváža aj do zahraničia. Podľa záznamov dosiahli plochy viníc na území dnešného Slovenska r. 1720 najväčšiu rozlohu 57 000 ha. R. 1861 vznikol „Bratislavský vinohradnícky spolok“ v r. 1874 „Pivničný spolok bratislavský“, ktorý založil v Bratislave vechy. Vďaka osvety týchto spolkov vznikla r.1881 v Bratislave prvá odborná vinohradnícka vinárska škola (KAZIMÍR, 1986).

Druhá etapa je charakteristická ničivými chorobami viniča, ktorá znamená po najväčšom rozmachu vinohradníctva jeho najväčší pokles. Už v r. 1830 boli na území dnešného Československa zavlečené zo Severnej Ameriky nové choroby viniča peronospóra, oídium, fyloxéra, ktoré do značnej miery zničili vinohrady. Najzhubnejšia bola fyloxéra. Spôsobovala ju voška viničná, ktorá najprv napadla korene viniča, neskôr zapríčinila odumretie celého kra. V Bratislave ju zistili v r. 1880, vo Svätom Jure r. 1882, v Limbachu r. 1887, v Modre r. 1889, v Pezinku a Grinave r. 1890. Jej skazonosné účinky znásobila peronospóra a tuhé mrazy. Na odborné ošetrenie viníc a ochranu proti fyloxére a paronospóre nemali pestovatelia dost' prostriedkov. Vinice preto likvidovali alebo začali pestovať menej kvalitné odrodu viniča, najmä otelo, ktoré boli proti fyloxére odolné. Napriek tomu mali tieto katastrofy v oblasti nepriamo pozitívny účinok, podnietili vinohradníkov zmeniť spôsob obrábania vinohradov, mechanizovať výrobu.

Ochrana viniča proti fyloxére sa okrem pravidelných postrekov stalo štepenie, ktoré malo pôvodne šľachtiteľský význam. Plodonosný vinič sa štepil do podpníka vzdorujujúceho nákaze. Začal sa používať americký podpník. Neskôr sa rozšírilo kupovanie hotových štepov. Napriek tomu mali tieto katastrofy v oblasti nepriamo pozitívny účinok podnietili vinohradníkov zmeniť spôsob obrábania vinohradov, mechanizovať výrobu, hlavne v oblasti smerom na sever od Bratislavy po Horné Orešany a okolie Trnavy. Naopak v oblasti medzi Smolenicami a Novým Mestom nad Váhom (Vrbové, Chtelnica, Čachtice) sa na mnohých lokalitách plocha viniča obmedzila a dokonca sa prestal pestovať úplne. V r. 1880 sa v Modre zriadila štepárska škola, z ktorej neskôr vznikla Stredná vinársko-ovocinárska škola (BAĎURÍK, 1984).

Tretiu etapu možno zaradiť do obdobia dvoch svetových vojen, kedy dochádza ku stagnácii vinohradníctva. Po 1. svet. vojne doznievalo zhubné pôsobenie peronospóry, nepriaznivo pôsobili nízke ceny vína a štátom uprednostňovaný dovoz lacných zahraničných vín. Malý a stredný pestovatelia nemali dostatok prostriedkov na zakladanie nových vinohradov. Od r. 1927 nastal vzostup vinohradníctva, aj napriek veľkým mrazom v r. 1928. Vzostup napomohli obmedzenia pre dovoz vína v 30. rokoch a následne na to vznik a činnosť Slovenského vinohradníckeho družstva.

Štvrtá etapa je charakteristická zospoločenšením výroby. Po 2. svet. vojne nastal rozmach vinohradníctva ako na Slovensku, tak aj v malokarpatskej oblasti. Išlo prevažne o vinohrady na kolovom vedení (jednotlivé korene sa vysádzali blízko seba a zachytávali sa a priväzovali na drevený kôl zapustený do zeme), neexistovala mechanizácia, vinohrady boli prestárnuté. Vznikali jednotné roľnícke družstvá (JRD) a začali sa združovať aj vinohradnícke plochy. Napríklad na malokarpatských svahoch v okolí Brati-

slavy. JRD sa pridelovali vinohrady hlavne z konfiškátov po nemeckom obyvateľstve (Limbach, Grinava). Úžitok a zisky z vinohradníctva boli vysoké a práve preto vinohradníci odmietali odovzdať vinohrady do spoločného užívania (GÁVORNÍK, 1967). V druhej polovici 50. rokov však družstvá získali na svoju stranu aj väčšinu stredných vinohradníkov, a tým sa vinohradníctvo stalo dôležitou zložkou ekonomiky družstiev. V tomto období dochádza k obnove vinohradov a mechanizácii prác v nich. Po r. 1960 prestali existovať malovýrobné vzťahy vo vinohradníctve v malokarpatskej oblasti. Maximum dosiahlo vinohradníctvo, podporované cenovou politikou štátu a dotáciami, v 80. rokoch 20. stor. Od r. 1985 sa reštrikciami na poľnohospodársku výrobu a dotácie začala kríza vo vinohradníctve nielen v malokarpatskej oblasti ale na celom Slovensku (Barriová, 1989). Situáciu skomplikoval aj prírodný faktor. V r. 1985 a 1987 vymrzla značná časť vinohradov nielen v malokarpatskej oblasti ale aj na ostatnom území Slovenska.

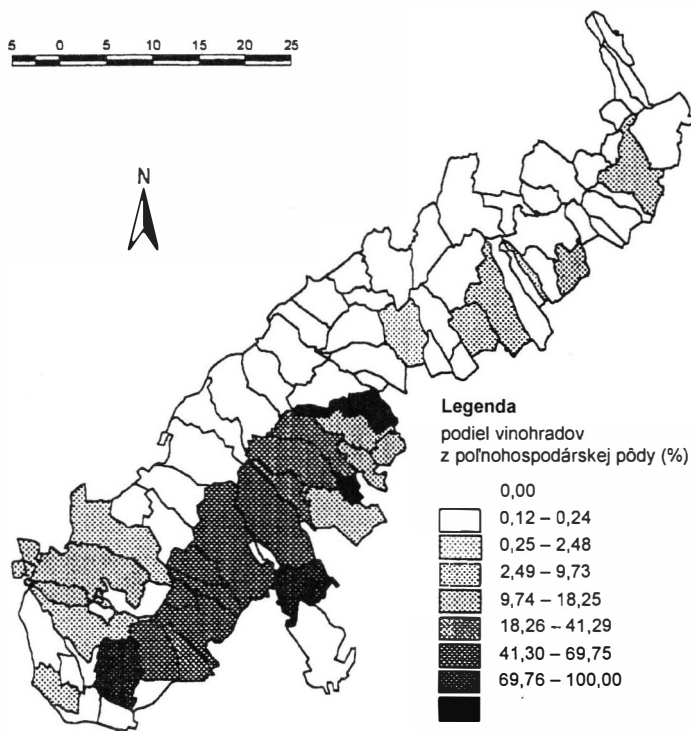
Piatu etapu možno datovať po r. 1989. Možno ju charakterizovať ako transformačnú etapu. Došlo k zrušeniu dotácii. Prechodom na trhové hospodárstvo nastal značný pokles úrovne malokarpatského vinohradníctva. Došlo k nekontrolovateľnému dovozu lacných vín a muštov zo zahraničia a tým trpela aj produkcie vína. Dovtedy podniky typu JRD hospodárili na spoločnej družstevnej pôde, na spoločných združstevnených vinohradoch. V jednom JRD bolo združených viac, dnes už samostatných subjektov.

3. TRANSFORMAČNÉ PROCESY VO VINOHRADNÍCTVE MALOKARPATSKEJ OBLASTI

Transformácia vinohradníctva vo všeobecnosti prebiehala veľmi pomaly. R. 1990 nastalo rozdeľovanie majetku, poľnohospodárskej pôdy, vzniku podnikateľských subjektov. JRD sa menili na podielnícke družstvá (PD), spoločnosti s ručením obmedzeným (s.r.o.), akciové spoločnosti (a.s.). Napríklad v malokarpatskej oblasti z JRD Častá (r. 1993), Štátneho majetku (ŠM) Stupava (r. 1996), Ovocinárskeho štátneho majetku Stupava (r. 1997) vznikli s.r.o., malovýrobcovia, napr. Vinárstvo Jozef Mikuš v Dolanoch. Po hospodársko-technických úpravách pozemkov si pôvodní majitelia vinohradov požiadali o ich vrátenie do súkromného užívania.

Doteraz bolo v malokarpatskej oblasti vrátených pôvodným vlastníkom 720 ha vinohradov, čo je cca 16,5 % z vinohradov v malokarpatskej oblasti pred r. 1989. Prevažne je to z oblasti od Bratislavy po Horné Orešany. Najviac vinohradov (cca 35 % z užívania pred r. 1989) vrátili do pôvodného vlastníctva podnik PD Rača (62 ha), PD Pezinok (160 ha), PD Vinohrady (70 ha), Vinohradnícke vinárske družstvo Grinava (77 ha), Ľudové vinárske družstvo Limbach (60 ha). Veľký podiel vrátených vinohradov bratislavských podnikov súvisel z vidinou majiteľov predať vinohrady ako stavebné pozemky, čo by podľa súčasného zákona o vinohradníctve a vinárstve nemalo byť možné. Najmenej vrátených vinohradov pôvodným majiteľom, a to do 2 % z výmery vi-

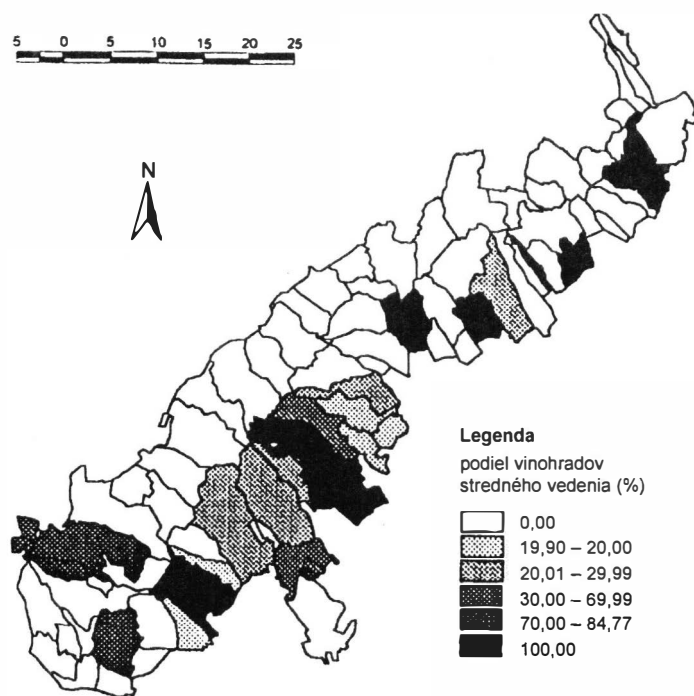
nohradov pred r. 1989, bolo v podnikoch Landor s.r.o. Stupava, PD Štefanová, PD Dolné Orešany. Niektoré podniky nevrátili ani ha vinogradov, napr. Agrárna spoločnosť s.r.o. Stupava, PD Lozorno, Agropartner s.r.o. Plavecké Podhradie. Bolo to spôsobené tým, že výsadba viniča bola až v r. 1970 – 1980, kedy bola až pôda združená a obyvateľstvo tohto regiónu nemalo vzťah k pestovaniu viniča, ani znalosti o pestovaní. Ďalší dôvod sú aj nie veľmi vhodné prírodné podmienky pre pestovanie viniča na severozápadných svahoch Malých Karpát (neskoré jarné mrazy, málo tepla počas vegetácie).

Mapa 1 Podiel vinogradov z poľnohospodárskej pôdy v oblasti Malých Karpát v roku 1997

V čase transformácie vo vinohradníctve boli niektoré plochy nerodiacich vinogradov vyklčované. Celkove bolo vo vinohradníckej malokarpatskej oblasti po r. 1989 vyklčovaných 120 ha nerodiacich vinogradov, čo predstavuje 2,1 % vinogradov v malokarpatskej oblasti pred r. 1989. Keďže likvidácia vinogradov je ekonomicky nákladná operácia, prebiehala iba v niektorých poľnohospodárskych podnikoch. Celú výmeru vinogradov odstránili Agropartner s.r.o. Plavecké Podhradie, viac ako 1/2 PD Trstín, PD Budmerice, PD, Kočín. Časť vinogradov bola odstránená v podnikoch Landor s.r.o. Stupava, PD Vrbové, PD Vinohrady, Agrovin s.r.o. Častá.

Transformácia vinohradníctva mala v malokarpatskej oblasti hneď niekoľko negatívnych dopadov. Nevysporiadané vlastnícke vzťahy v jednotlivých poľnohospodárskych podnikoch boli príčinou aj dnešnej, nie veľmi priaznivej situácie vo vinohradníctve. Poľnohospodárske podniky nemôžu obnovovať vinohrady, neustále sa menia majitelia, dediči vinohradov, legislatívne nie je zakotvená podmienka na dlhodobý prenájom. Do vinohradov sa po r. 1989 často neaplikovali žiadne živiny.

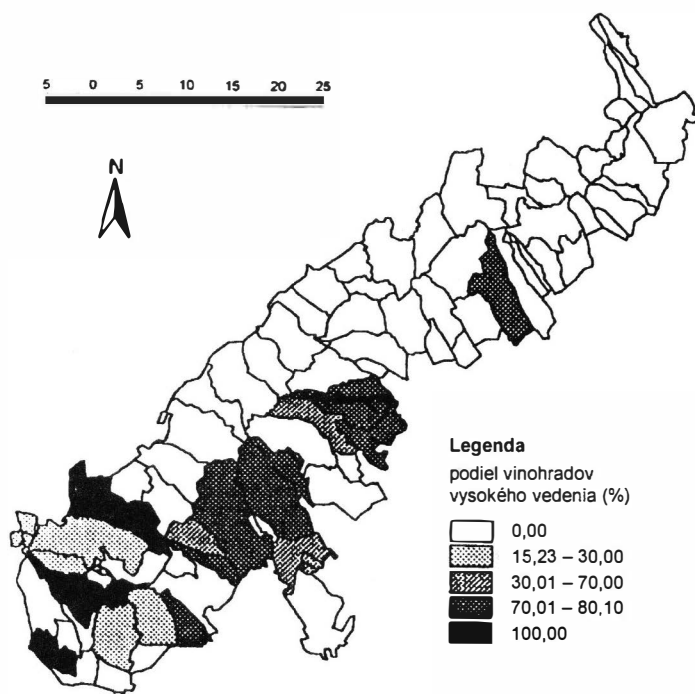
Mapa 2 Podiel vinohradov stredného vedenia z vinohradov v oblasti Malých Karpát v roku 1977

4. SÚČASNÝ STAV VINOHRADNÍCTVA V MALOKARPATSKEJ OBLASTI

Súčasná organizácie sa začala vytvárať pri združstevňovaní poľnohospodárstva danej oblasti. Po transformácii sa objavujú nové smery vinohradníctva a nové právnické a fyzické subjekty. Prevalu tvoria transformované poľnohospodárske družstvá, čiastočne sú zastúpené obchodné spoločnosti, štátne podniky ako aj nastupujúci strední a malí súkromní podnikatelia (PEKARÍK a kol., 1997). Celkovo je 36 vinohradníckych

podnikov v malokarpatskej oblasti na ploche 2 634 ha a sú lokalizovaní do 8 okresov (pozri mapu 1). Najviac podnikov je v okr. Pezinok 14, čo tvorí 39 % z celkového počtu vinohradníckych podnikoch v malokarpatskej oblasti, ale obhospodarujú vinohrady na ploche 1367 ha, čo tvorí skoro 52 % plochy vinohradov v malokarpatskej oblasti.

Vinohradníctvo je vo všetkých poľnohospodárskych podnikoch súčasťou rastlinnej výroby (SPIŠIAK, 1999). V riešení vinohradníckej výroby je niekoľko spôsobov hospodárenia a špecializácii. KVÚVV Bratislava a Šenkvice sa zameriavajú na šľachtenie nových odrôd viniča, u väčšiny ostatných podnikov je vinohradnícka výroba zameraná na produkcie muštových a čiastočne stolových odrôd. Poľnohospodárske podniky využívajú pôdny fond pre vinohrady vo viacerých katastrach obcí, ale väčšinou podniky v súčasnosti hospodária iba vo vlastnom katastri.

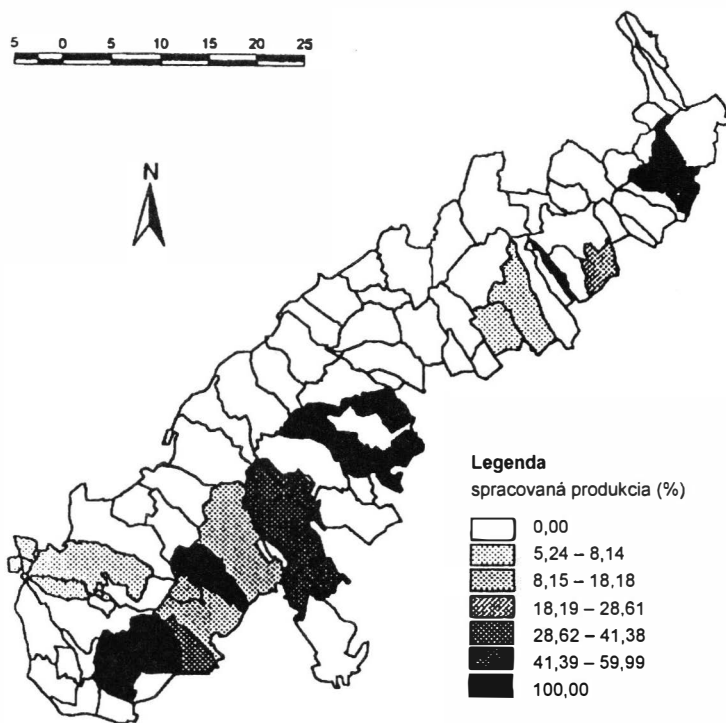
Mapa 3 Podiel vinohradov vysokého vedenia z vinohradov v oblasti Malých Karpát v roku 1977

Špecializácia poľnohospodárskej výroby je určitou formou del'by práce, pri ktorej sú podnik a jeho výrobné jednotky zamerané len na niekoľko určených výrobkov. Vinohradníctvo koncentráciou plôch vinohradov, nárokmi na pracovnú silu, mechanizáciu, chemizáciu do značnej miery ovplyvňuje špecializáciu poľnohospodárskeho podniku.

Tabuľka 1 Vínohradnícke podniky v Maľých Karpatoch (r. 1997)

Názov vínohradníckeho podniku	Okres	Vínice (skutočné, ha)	Názov vínohradníckeho podniku	Okres	Vínice (skutočné, ha)
AGROPARTNER s.r.o.Plavecké Podhradie	Malacky	0,00	PD Chtelnica	Piešťany	30,33
AGROVIN s. r. o. Častá	Pezinok	81,50	PD Kočín	Piešťany	1,60
OŠM Stupava	Malacky	19,62	PD Košoliná - Dlhá	Trnava	87,50
Halač - Štefanová	Pezinok	60,00	PD Modra	Pezinok	358,00
KVÚV Modra	Pezinok	47,25	PD Pezinok	Pezinok	350,00
Boľko - Horné Orešany	Trnava	38,00	PD Podhorie Lozorno	Malacky	29,00
KVÚV Bratislava	Bratislava I	2,08	PD Rača	Bratislava III	115,00
KVÚV Šenkvice	Pezinok	47,25	PD Smolenice	Trnava	0,00
LANDOR s. r. o. Stupava	Malacky	109,23	PD Svätý Jur	Pezinok	182,90
LVD Limbach	Pezinok	90,00	PD Štefanová	Pezinok	60,00
PD Budmerice	Pezinok	30,00	PD Trstín	Trnava	2,50
PD Čachtice	Nové Mesto n. V.	27,70	PD Vajnory	Bratislava III	127,00
PD Dechtice	Trnava	19,77	PD Vinohrady	Bratislava III	125,00
PD Devín, Záhorská Bystrica	Bratislava IV	40,00	PD Vrbové	Piešťany	40,00
PD Dolný Orešany	Pezinok	73,50	ŠM Modra	Pezinok	42,40
PD Dolné Orešany	Trnava	65,00	ŠM Senec	Senec	0,00
PD Dubová	Pezinok	73,00	VJM Dolany	Pezinok	20,19
PD Horné Orešany	Trnava	38,00	VVD Grinava	Pezinok	201,00

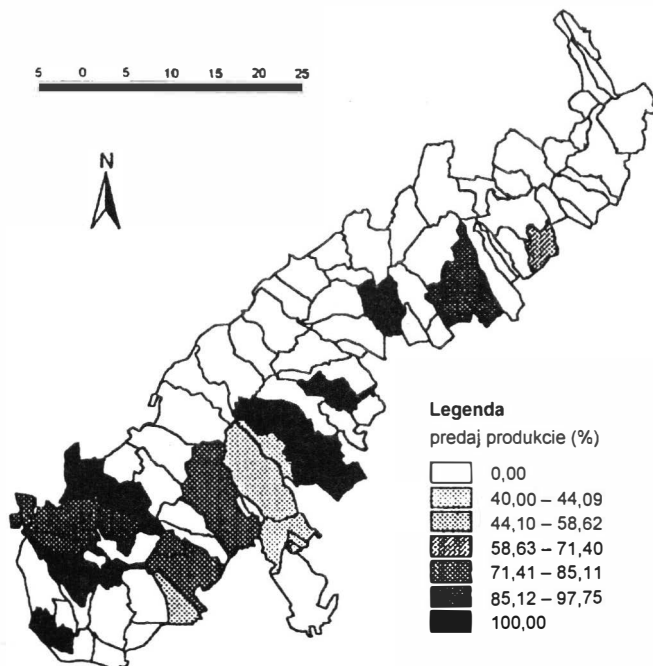
Prameň: Vlastný terénny výskum

Mapa 4 Podiel spracovanej produkcie z celkovej produkcie hrozna v oblasti Malých Karpát v roku 1996

Špecializované vinohradnícke podniky možno rozdeliť do dvoch skupín. Prvú skupinu tvoria podniky s vysokou úrovňou vinohradníckej špecializácie, na ktorú nadväzuje vlastné pivničné hospodárstvo. Sem patria väčšina podnikov v malokarpatskej oblasti, napr. VHM Dol'any, PD Vinohrady, KVÚVV Šenkvice, VVD Grinava, LVD Limbach, PD Rača, PD Pezinok, PD Modra, PD Svätý Jur. Druhú skupinu tvoria podniky s vysokou úrovňou vinohradníckej špecializácie, ale bez pivničného hospodárstva, napr. Agrovin s.o. Častá, PD Dolné Orešany a niekoľko malých súkromníkov (VALÚŠKOVÁ, 2000).

Úspešnosť alebo neúspešnosť vinohradníctva v malokarpatskej oblasti závisí do značnej miery od odberateľských vzťahov. Hlavnými odberateľmi hrozna sú dnes sprivatizované vinárske podniky, malí súkromní odberatelia a poľnohospodárske podniky. V procese privatizácie sa do značnej miery narušili prepojenia prvovýrobca-spracovateľ. Veľké vinárske podniky nakupujú lacné mušty a vína zo zahraničia a často domácim producentom ponúkajú nezaujímavé ceny hrozna. Preto si dnes prvovýrobcovia začínajú budovať vlastné spracovateľské kapacity.

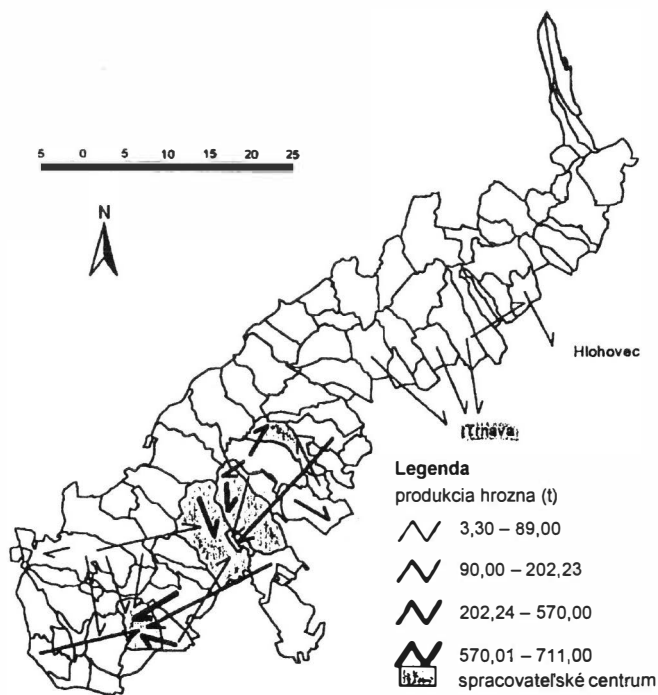

Mapa 5 Podiel predanej produkcie z celkovej produkcie hrozna v oblasti Malých Karpát v roku 1996

Tabuľka 2 Produkcia, predaj a spracovanie hrozna vo vybraných vinohradníckych podnikoch v malokarpatskej oblasti (v t)

Názov poľnohosp. podniku	Rok	Produkcia	Predaj a spracovanie hrozna	
			Predaj	Spracovanie
KVÚVV Šenkvice	1996	372	164	209
	1997	320	145	175
	1998	380	170	210
PD Dubová	1996	223	89	134
	1997	196	75	121
	1998	256	90	166
PD Modra	1996	1130	570	560
	1997	815	410	405
	1998	450		
PD Pezinok	1996	470	400	70
	1997	327	250	77
	1998	366		
PD Svätý Jur	1996	869	711	158
	1997	608	485	123
	1998	896	710	186
PD Vajnory	1996	946	555	392
	1997	670	390	280
	1998	1085	680	405

Prameň: Vlastný terénny výskum

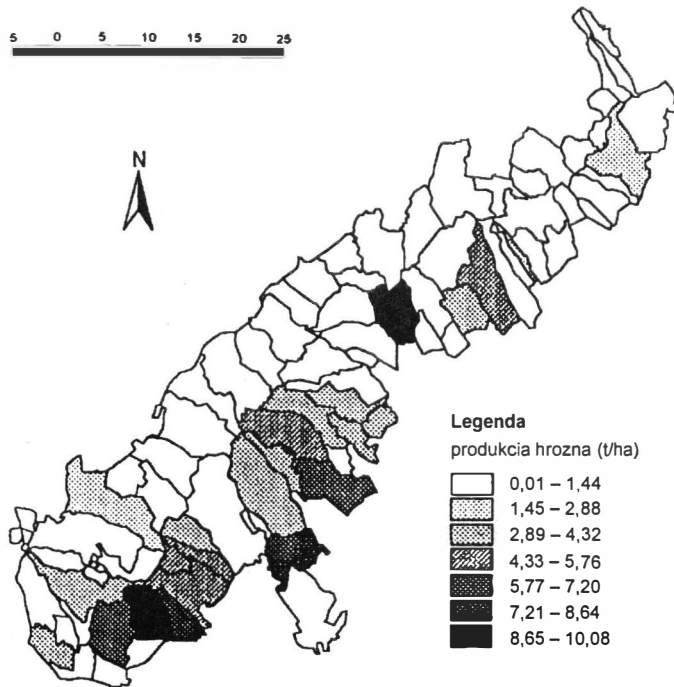
Mapa 6 Produkcia hrozna umiestnená do spracovateľských prevádzok v oblasti Malých Karpát v roku 1996

Z priestorového hľadiska sú hlavní odberatelia hrozna lokalizovaní buď priamo v Malých Karpatoch alebo v ich blízkom zázemí. Spracovateľské centrá sú v Rači, Vinosadoch, Pezinku, Modre, Doľanoch. V r.1998 bolo spracovateľským prevádzkam v malokarpatskej oblasti dodaných 1 627 ton hrozna, čo je 75 % z predanej produkcie v oblasti. Veľmi málo poľnohospodárskych podnikov poskytuje predaj hrozna na drobným nákupcom (VALÚŠKOVÁ, 2000)

5. TYPOLÓGIA A REGIONALIZÁCIA VINOHRADNÍCKYCH PODNIKOV V MALOKARPATSKEJ OBLASTI

Pri typológii vinohradníctva sme sa opierali o vstupové a výstupové prvky vo vinohradníckej výrobe. Predovšetkým sme sledovali vlastnícke pomery, spôsob hospodárenia, pracovnú silu, produktivitu práce, výsledné hospodárske efekty. Pri určovaní regiónov sa použili metodické postupy podľa rajonizácie Zákona o vinohradníctve a vinárstve

Zb. z.č.332/1996 na základe pôdných makroklimatických, mikroklimatických predpokladov pestovania viniča a dosahovania približne rovnakej produkcie hrozna.

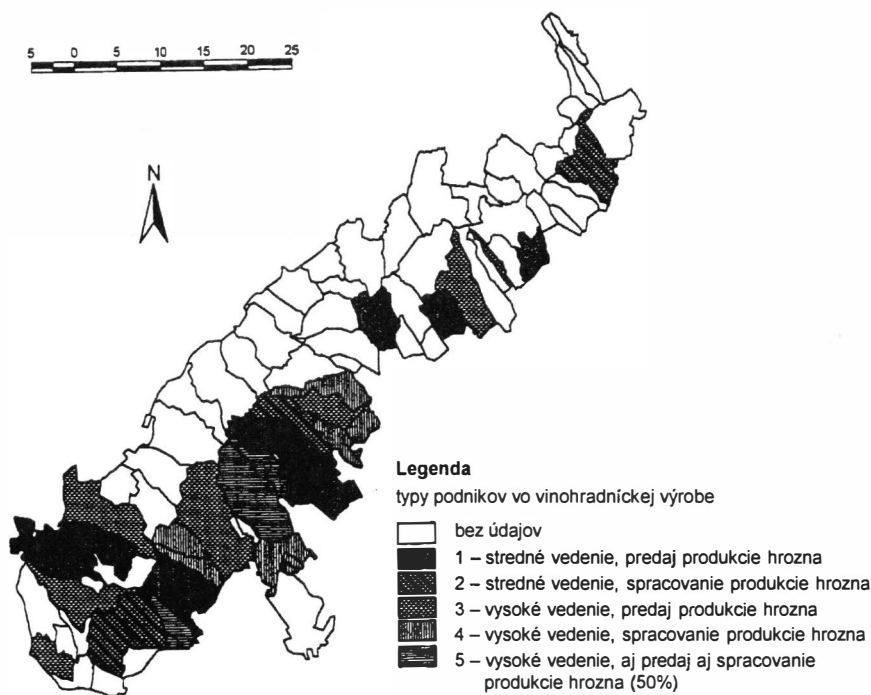
Mapa 7 Produkcia hrozna z jedného hektára vinohradov v oblasti Malých Karpát v roku 1996

Na základe vybraných charakteristík sme určili 5 typov vinohradníckych poľnohospodárskych podnikov v malokarpatskej oblasti (pozri mapu 8).

Prvý typ tvoria podniky s prevahou stredného vedenie viniča, predajom hrozna, s plochou vinohradov na 1 pracovníka od 4 – 9 ha. Do tohto typu patria Agrovin s.r.o. Častá, PD Svätý Jur, PD Budmerice, Tiež sem môžeme zaradiť aj niekoľko malých súkromníkov. Priestorovo nie je tento typ kompaktný.

Druhý typ tvoria podniky s vinohradmi stredného vedenia viniča, spracovanie hrozna, s plochou vinohradov na 1 pracovníka od 3 – 6 ha. Sem patria podniky PD Vinohrady, PD Rača, Školský majetok Modra, VJM Doľany, KVÚVV Bratislava. Opäť ako prvý typ, aj tento typ nie je priestorovo kompaktný, možno ho nájsť mozaikovite po celom malokarpatskom regióne.

Do tretieho typu patria podniky s prevahou vinohradov na vysokom vedení, s predajom hrozna a s plochou vinohradov na 1 pracovníka od 7 – 13 ha. Patria sem PD Dolné Orešany, PD Pezínok.

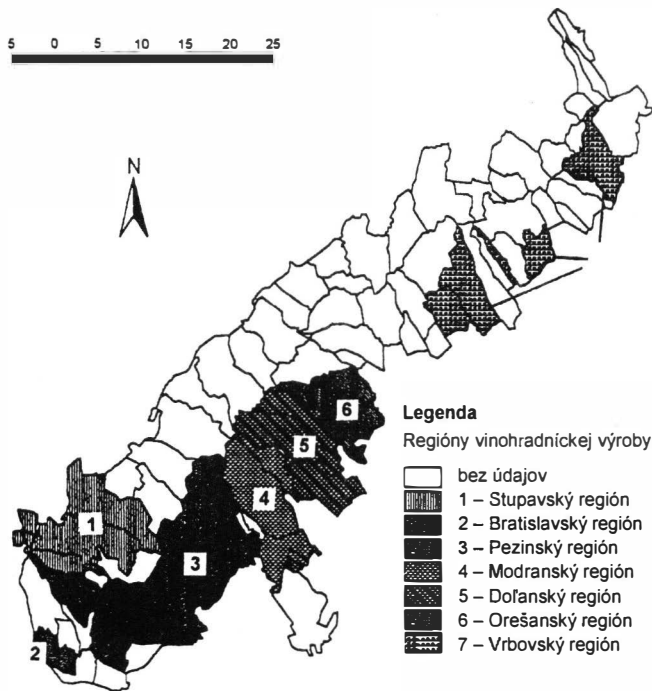
Mapa 8 Typy vinohradníckych poľnohospodárskych podnikov vyčlenené v oblasti Malých Karpát v roku 1997

Štvrtý typ predstavujú podniky s prevahou vinohradov na vysokom vedení, s predajom a spracovaním hrozna, plocha vinohradov na 1 pracovníka je od 5 – 12 ha. Ide o LVD Limbach, VVD Grinava, PD Košolná-Dlhá, KVÚVV Šenkvice a súkromníci v Horných Orešanoch.

Piaty typ podnikov tvoria tie, ktoré majú vinohrady prevažne na vysokom vedení, s produkciou a predajom hrozna, jeho spracovaním (cca 50 % produkcie). Na 1 pracovníka pripadá 5 – 7 ha vinohradov. Patria sem podniky PD Modra, PD Vajnory, PD Dubová.

Podľa regionalizačných kritérií v zmysle uvedeného zákona bolo vyčlenených v malokarpatskej oblasti 12 hlavných región, z toho 7 regiónov takých, ktoré priamo zasahujú do pohoria a predhoria Malé Karpaty (VALACHOVIČ, 1996):

1. *Skalický región* – Gbely, Kopčany, Kovaľov, Kovaľovec, Mokrý Háj, Petrova Ves, Popudlinské Močidlany, Prietržka, Radimov, Radošovce, Skalica, Smrdáky, Štefanov, Unín, Vradište,
2. *Záhorský región* – Bílikove Humence, Borský Mikuláš, Lakšárska Nová Ves, Moravský Svätý Ján, Sekule, Šaštín-Stráže, Závod,

Mapa 9 Regionalizácia vinohradnickej výroby v oblasti Malých Karpát od roku 1997

3. *Stupavský región* – Bratislava-mestská časť Záhorská Bystrica, Bratislava-mestská časť Devínska Nová Ves, Bratislava-mestská časť Lamač, Lozorno, Stupava,
4. *Bratislavský región* – Bratislava-mestská časť Devín, Bratislava-mestská časť Karlova Ves, Bratislava - mestská časť Rača, Bratislava-mestská časť Vajnory,
5. *Pezinský región* – Chorvátsky Grob, Limbach, Pezinok, Slovenský Grob, Svätý Jur, Viničné,
6. *Modranský región* – Dubová, Modra, Píla, Šenkvice, Vinosady,
7. *Doľanský región* – Budmerice, Častá, Doľany, Šenkvice, Vinosady,
8. *Orešanský región* – Borová, Dlhá, Dolné Orešany, Horné Orešany, Košolná, Ružindol, Suchá nad Parnou, Zvončín,
9. *Senecký región* – Báhoň, Bernolákovo, Blatné, Čataj, Jablonec, Senec, Veľký Grob, Ivánka pri Dunaji, Malinovo, Most pri Bratislave, Nová Dedinka, Réca, Tomášov, Veľký Biel,
10. *Trnavský región* – Boleráz, Brestovany, Bučany, Dolná Krupá, Jaslovské Bohunice, Majcichov, Malženice, Špačince, Šúrovce, Tmava, Vlčkovce, Voderady, Zavar, Zeleneč,

11. *Hlohovecký región* – Bojničky, Dvorianky, Hlohovec, Sasinkovo, Šalgočka, Zemianske Sady, Dolné Trhovište, Horné Otrokovce, Horné Trhovište, Kľačany, Pastuchov, Siladice,
12. *Vrbovský región* – Banka, Biňovce, Čachtice, Častkovce, Kálnica, Moravany nad Váhom, Ratnovce, Smolenice, Sokolovce, Vrbové, Dechtice, Dolné Dubové, Dolný Lopašov, Horné Dubové, Chtelnica, Kátlovce, Kočín, Lančár, Piešťany, Podolie, Očkov, Ostrov, Veľké Kostofany.

6. ZÁVER

Vinohradníctvo v súčasnosti vo všetkých vinohradníckych oblastiach Slovenska patrí k tým odvetviam prvovýroby, ktoré vzhľadom na svoj dlhodobý charakter výrobného procesu najvýraznejšie postihla recesia našej ekonomiky. V podmienkach Slovenska sú navrhnuté tri varianty orientácie vinohradníctva.

1. zabezpečovanie intenzívnej konkurencieschopnosti, ale neprebytkovej výroby hrozna a výrobkov z neho,
2. zabezpečovanie intenzívnej a prebytkovej výroby hrozna a vína s aktívnou vývoznou politikou,
3. zabezpečovanie intenzívnej výroby hrozna sa každoročným deficitom a dovážaním vína.

V malokarpatskej vinohradníckej oblasti je najvýhodnejší prvý variant. Keďže väčšina podnikov je špecializovaná na vinohradnícku výrobu, chcú v tejto špecializácii pokračovať v nadväznosti na rozvoj agroturizmu vo vlastných zariadeniach (dobudovanie pivničných priestorov, budovanie ubytovacích kapacít, renováciu historických budov, realizácie exkurzných trás po vinohradoch).

Udržateľnosť vinohradníctva v oblasti je možné odvodiť z veľmi priaznivých lokalizačných predpokladov, a to nielen prírodných ale aj socio-ekonomických. Výrobcom hrozna sa odporúča na ďalšie obdobie prijať opatrenia, ktoré by viedli:

- ♦ k spresneniu regionalizácie a k výberu vhodných odrôd a pestovateľských plôch,
- ♦ k uplatneniu lepších technológií pri výrobe hrozna,
- ♦ k zlepšeniu organizácie práce a zvyšovaniu odbornosti vo vinohradníctve,
- ♦ k zamestnaniu nižšieho počtu stálych pracovníkov, a v sezónnom období využívanie brigádnickej pracovnej sily,
- ♦ k účelnejšiemu využívaniu služieb vo výrobe,
- ♦ k uplatneniu prechodu podnikov na technológiu integrovaného pestovania viniča,
- ♦ k lepšiemu využívaniu signalizačných služieb, čo by znížilo náklady na chemické ošetrovanie a zlepšilo by sa životné prostredie,
- ♦ k vyriešeniu majetkovoprávných vzťahov,

- ♦ k zachovaniu vinohradníctva v oblasti v rámci udržateľnosti rázu krajiny pre cestovný ruch,
- ♦ pri možnom vstupe Slovenska do Európskej únie postupne meniť podpornú agrárnu politiku pre vinohradníctvo a špeciálne plodiny, vypracovať subvenčnú politiku v súlade s platnými legislatívnymi pravidlami EÚ.

Príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia grantového projektu č. 1/7308/20.

Literatúra

- BAĎURÍK, J., (1984): Miesto vinohradníctva v ekonomike malokarpatskej oblasti v 16. stor. Historický čas. 5, Veda, SAV, Bratislava, s. 718-733.
- BARRIOVÁ, K., (1989): Tvorba a rozdeľovanie výrobných výsledkov na JRD Vinohrady-Bratislava. Dipl. Práca, VŠE, FERVO, KEP, Bratislava, s. 59.
- GÁVORNÍK, A., (1976): Spracovanie hrozna. Príroda, 1. vyd. Bratislava, s. 391.
- IVANIČKA, K., (1971): The structure of agriculture in the Hinterland of Bratislava. Acta Geogr. UC, Seria Econ.Geograph. Nr.10, UK, Bratislava, s. 23-49.
- KAZIMÍR, Š. (1986): Pestovanie viniča a produkcia vína na Slovensku v minulosti. Veda, 1. vyd., Bratislava, s. 327.
- MOCKO Z., (1967): Ekonomicko-geografické vzťahy medzi vinohradníckymi oblasťami a optimálnym rozmiestnením vinárskych závodov v Československu. Kandidátska dizert. práca, KEG PRIF UK, Bratislava.
- PEKÁRIK, Š., FARKAŠOVÁ, M., TALIGA, F., (1997): Zhodnotenie podnikateľskej aktivity vo vinohradníctve. Zeměd. Ekonomika 43, č.8, MZ ČR, Praha, s. 379-383.
- SPIESZ, A., (1976): Malokarpatské vinohradnícke mestá Modra, Pezinok, Jur pri Bratislave na prelome 17. a 18. stor. Západné Slovensko, Vlastivedný zborník múzeí 3, Obzor, Bratislava, s. 48-69.
- SPIŠIAK, P., (1999): Agrostructures of Bratislava. AFRNUC, Geographica Supplement. No 2II, UK, Bratislava, s.163171.
- VALACHOVIČ, A., (1996): Územná a odrodová rajonizácia pestovania viniča. Vinohrad, č.4, SAV, Bratislava, s.74-75.
- VALÚŠKOVÁ, Z., (1998): Vinohradníctvo Slovenska s užším pohľadom na malé Karpaty. Dipl. práca KHG a D, PRIF UK, Bratislava, 98 s.
- VALÚŠKOVÁ, Z., (2000): Vinohradníctvo východných svahov Malých Karpát. Rigorózna práca. KHG D PRIF UK, Bratislava, 81 s.
- ZÁRUBA, F., a kol., (1985): Vinohradníctvo. Príroda, Bratislava, 392 s.
- Zbierka zákonov SR č.332/1996 Zákon NR SR o vinohradníctve a vinárstve a o zmene zákona č.61/1994 Zb. o rozvoji rastlinnej výroby v znení zákona č.132/1989 Zb. .

Resume

Viniculture of the Small Carpathians

Agriculture belongs to the most sensitive branches of economy in Slovakia. Viniculture represents a specific agricultural branch, with special transformation aspects. Eastern slopes of the Small Carpathians form one of the most significant vinicultural regions in Slovakia. In total, 36 vinicultural companies have been identified in this region, operating over 2,634 hectares of land. These companies are located in 8 districts. Most of them are concentrated in the district of Pezinok, where 14 companies have been found representing 39 per cent of all vinicultural companies in the region of the Small Carpathians, but operating on 1,367 hectares (52 per cent of the vineyard area in the respective region). In all of the agricultural companies, viniculture takes a significant part in their crop production. Two types of the specialized vinicultural farms can be identified. The first group is represented by companies with a high level of vinicultural specialization, tightly connected with cellaring. This group includes most of the companies active in the respective region, e.g. VE (Viniculture enterprise) Doľany, Co-op (Co-operative farm) Vinohrady, IRIVV (Integrated research institute of viniculture and vineyard) Šenkvice, MVCo-op (Manufacturing vineyard co-op) Grinava, FVCo-op (Folk vineyard co-op) Limbach, Co-op Rača, Co-op Pezinok, Co-op Modra, Co-op Svätý Jur. The second group includes farms of a high level of the vinicultural specialization, but with no cellaring activities, e.g. Agrovin Ltd. Častá, Co-op Dolné Orešany and several small entrepreneurs.

Carrying out a typology of viniculture, we were falling back on input and output elements of vinicultural production. We went after ownership, way of operation, labor, productivity of work, economic results. According to the selected group of characteristics we identified 5 types of vinicultural agricultural companies. The first type is represented by companies with prevalence of medium lifted vine, grapes sale, with 4 to 9 hectares of vineyards per worker. This type includes such as Agrovin Ltd. Častá, Co-op Svätý Jur, Co-op Budmerice. Several small entrepreneurs can be ranked here. This type is not territorially compact.

The second type encompasses companies with medium lifted viniculture plants, grapes processing and with 3 to 6 hectares of vineyards per worker. This type includes Co-op Vinohrady, Co-op Rača, School Estate Modra, VE Doľany and IRIVV Bratislava. As well as the first one, this type is territorially fragmented and can be identified in all over the Small Carpathian region as a mosaic.

The third type comprises companies with prevalence of high-lifted viniculture and grapes sale, with 7 to 13 hectares per employee. Companies such as Co-op Dolné Orešany and Co-op Pezinok belong here.

The fourth type is represented by companies with prevailing high-lifted viniculture, grapes sale and processing, with 5 to 12 hectares of vineyards per worker. This type encompasses FVCo-op Limbach, MVCo-op Grinava, Co-op Košolná-Dlhá, IRIVV Šenkvice and private enterprisers in Horné Orešany.

The fifth type of companies includes those with high-lifted viniculture plants, with grapes production, sale and processing (approximately 50 per cent of the production) and 5 to 7 hectares per worker. Co-op Modra, Co-op Vajnory, and Co-op Dubová represent this group.

In all vinicultural regions of Slovakia, viticulture belongs to the primary production branches, which have been profoundly impacted by an economic recession, according to the long-term nature of its production process. There are three variants of further orientation of Slovak vinicultural production:

1. Facilitating an intensive competitiveness, with no surplus of grapes production and grapes products,
2. Facilitating an intensive and surplus grapes and wine production with an active export policy,
3. Facilitating an intensive grapes production with annual deficit and wine import.

In the Small Carpathian vinicultural region, the most profitable appears to be the first variant. Since most of the companies specialise themselves in vinicultural production, they intend to carry on in this production concerning also agro tourism realised within their own facilities (completing cellars, accommodation capacities, historical buildings renewal, vineyard excursion pathways).

Department of Human Geography and Demogeography, Comenius University, Faculty of Natural Sciences, Mlynská dolina, 842 15 Bratislava, Slovakia
e-mail: spisiak@fns.uniba.sk